

**КАПІТАЛІЗАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ ТА ВПЛИВ НА
ВАЛОВИЙ ВНУТРІШНІЙ ПРОДУКТ**

Досліджується та аналізується власний капітал банківської системи України за останні 10 років, оцінюється стан капіталізації вітчизняних банків та її вплив на валовий внутрішній продукт.

Ключові слова: власний капітал, активи, зобов'язання банку, темп зростання, валовий внутрішній продукт.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Питання ефективності формування банківського капіталу є одним із найактуальніших і найбільш дискусійним у сучасному фінансовому менеджменті банку. Створення достатнього рівня банківського капіталу для забезпечення країни фінансовими ресурсами навіть у несприятливих фінансово-економічних умовах є надзвичайно актуальною проблемою сучасної науки та практики. Вітчизняна банківська система продемонструвала нестійкість під впливом світових кризових явищ, що безумовно вказує на значні проблеми в управлінні формуванням капіталу. Тому у трансформаційних умовах актуалізується питання теоретичного та практичного обґрунтування формування достатнього рівня капіталу банків, а також розробки шляхів його зростання для забезпечення розвитку економіки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні дослідження капіталізації банківської системи знаходяться сьогодні на початковому етапі розвитку. У той же час окремим аспектам необхідності зростання капіталу банків присвячено багато наукових праць. Так, у загальній теорії банківської справи питання сутності й достатності капіталу банку знайшли своє відображення в працях таких вітчизняних учених, як: М.Д. Алексеєнко, З.М. Васильченко, О.В. Васюренко, А.П. Вожжов, І.С. Гуцал, О.В. Дзюблюк, Ж.М. Довгань, А.М. Мороз, М.І. Савлук, Р.І. Тиркало та ін. Серед російських дослідників слід вказати праці В.І. Колесникова, А.М. Косого, О.І. Лаврушина, А.Ю. Сімановського, В.М. Усоскіна, В.А. Царкова та ін. Фундаментальними з цієї проблематики є дослідження західних науковців: А.Бегера, Є.Бріггема, Ч.Вулфена, П.Роуза, Т.У. Коха, Ф.Мишкіна, Дж.Ф. Сінкі, Л.Мауера, М.Раста та ін. Питання, що стосуються міжнародних стандартів достатності капіталу банку, які сприяють адекватній капіталізації окремих банків і банківської системи в цілому, знайшли відображення у працях таких зарубіжних дослідників, як У.Гаумерт, П.М. Нагъ, У.Шульте-Маттлер, К.Рамонас, Дж.Уотсон, Дж.Хоук, та вітчизняних учених, таких як: В.І. Міщенко, В.В. Коваленко, В.В. Салтинський, О.Г. Приходько, В.В. Крилова, К.О. Кіреєва, К.Ф. Черкашина та інші.

Формулювання цілей статті. Нестійкий характер розвитку економіки, пов'язаний із високим ризиком втрати банківського доходу, а також помірною інфляцією, що збільшує номінальну вартість активів і пасивів банків та водночас зменшує реальну вартість їх капіталу, об'єктивно зумовлюють потребу реалізації певних заходів щодо збільшення рівня капіталізації банківських установ.

Викладення основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі проблему капіталізації банків часто плутають із проблемою величини статутного капіталу або з проблемою ліцензійних вимог до розміру регулятивного капіталу. У цьому зв'язку необхідно чітко підкреслити, що проблема капіталізації – це проблема недостатньої адекватності капіталів банків щодо розміру їх активів з урахуванням ступеня ризикованості. В умовах фінансової нестабільності та обмежених можливостей залучення додаткових ресурсів рівень достатності капіталу є індикатором фінансової стійкості банківського сектора економіки.

З цього приводу слід зазначити, що діагностика визначення рівня капіталізації банківської установи проводиться за такими основними напрямками:

- визначення основних показників, що впливають на рівень капіталізації банківської установи;
- аналіз рівня достатності капіталу;
- виявлення факторів, які визначатимуть рівень капіталу банківської установи у майбутньому [1, С. 317].

Для цього розраховуються показники, що дозволяють провести діагностику рівня капіталізації за зазначеними вище напрямками (рис. 1).

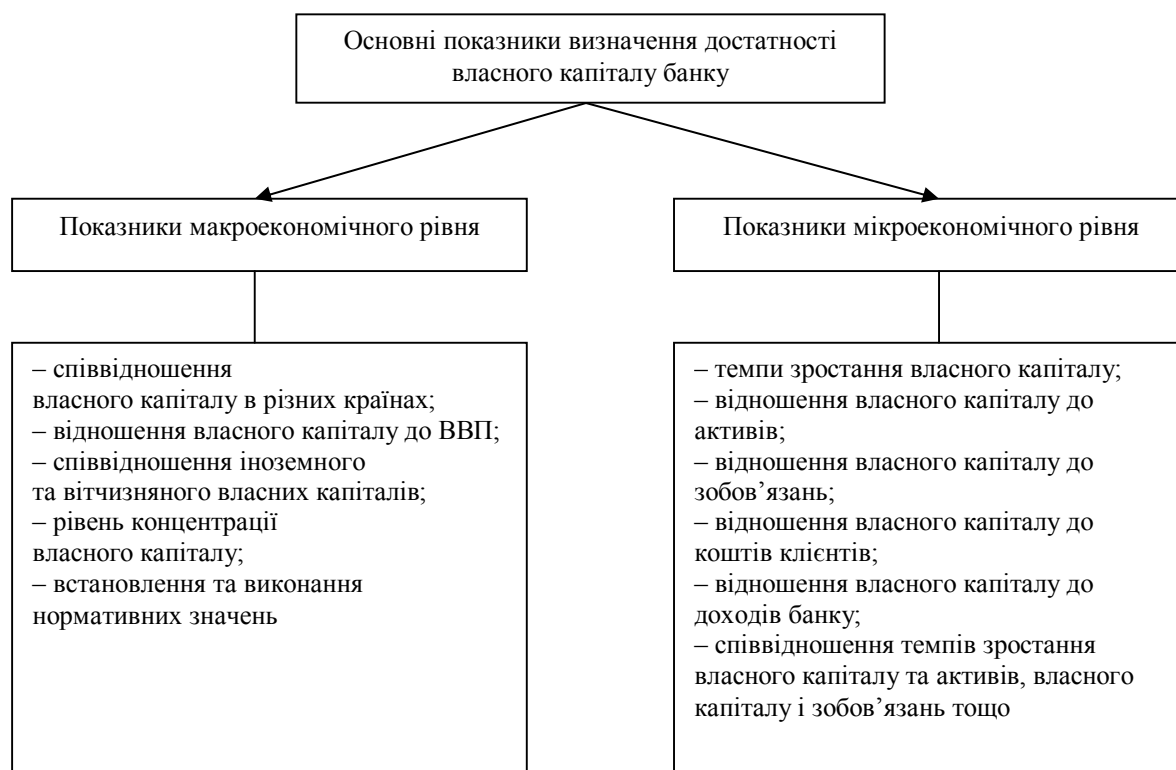

Рис. 1. Основні макроекономічні та мікроекономічні показники визначення достатності власного капіталу банку (складено автором на основі [1, С. 318; 2, С. 44])

Аналіз основних показників достатності власного капіталу вітчизняних банків (табл. 1) свідчить, що протягом 2004–2011 рр. питома вага власного капіталу банків у валовому внутрішньому продукті (ВВП) зростала і на 01.01.2011 р. становила 12,72 %, але починаючи з 01.01.2012 р. спостерігається її зменшення і на початок 2013 р. вона складає 12,02 %.

Не менш важливим фактором для розвитку країни є перевищення темпів зростання власного капіталу банків над темпами зростання ВВП, що простежується протягом 2004–2011 рр. Однак на 01.01.2010 р. дані свідчать про темпи зниження як ВВП, так і власного капіталу банків відповідно на 3,66 % та на 3,43 %. Отже, можемо констатувати, що зростання ВВП певною мірою залежить і від зростання власного капіталу банків, що видно з рисунка 2.

Слід зазначити, що збільшення загальних активів, в тому числі й кредитів, наданих банками в економіку України, свідчить про посилення ролі й участі банків як фінансових посередників у процесі формування фінансових ресурсів для вітчизняної економіки. Водночас невідповідність зростання власного капіталу стрімкому зростанню банківських активів свідчитиме про недостатній рівень капіталізації, який на сьогодні є одним зі стримуючих факторів подальшого стабільного розвитку та ефективного функціонування банків, їхньої активної участі в забезпеченні економічного зростання країни.

Таблиця 1

Показники віддачі банківського капіталу на 01.01 (складено та розраховано автором на основі даних [3])

Показник	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ВВП, млн. грн.	267344	345113	441452	544153	720731	948056	913345	1082569	1302079	1408889
Темп зростання ВВП, %	18,39	29,09	27,92	23,26	32,45	31,54	-3,66	18,53	20,28	8,20
Власний капітал (ВК), млн. грн.	12882	18421	25451	42566	69 578	119 263	115 175	137 725	155 487	169 320
Темп зростання ВК, %	29,04	43,00	38,16	67,25	63,46	71,41	-3,43	19,58	12,90	8,90
Відношення ВК до ВВП, %	4,82	5,34	5,77	7,82	9,65	12,58	12,61	12,72	11,94	12,02
Статутний капітал (СК), млн. грн.	8116	11648	16144	26266	42 873	82 454	119 189	145 857	171 865	175 204
Темп зростання СК, %	35,20	43,52	38,60	62,70	63,23	92,32	44,55	22,37	17,83	1,94
Відношення СК до ВК, %	63,00	63,23	63,43	61,71	61,62	69,14	103,49	105,90	110,53	103,48
Активи (А), млн. грн.	100234	134348	213878	340179	599 396	926 086	880 302	942 088	1 054 280	1 127 192
Темп зростання А, %	56,87	34,03	59,20	59,05	76,20	54,50	-4,94	7,02	11,91	6,92
Відношення ВК до А, %	12,85	13,71	11,90	12,51	11,61	12,88	13,08	14,62	14,75	15,02
Зобов'язання (З), млн. грн.	87352	115927	188427	297613	529 818	806 823	765 127	804 363	898 793	957 872
Темп зростання З, %	62,02	32,71	62,54	57,95	78,02	52,28	-5,17	5,13	11,74	6,57
Відношення ВК до З, %	14,75	15,89	13,51	14,30	13,13	14,78	15,05	17,12	17,30	17,68
Кошти клієнтів (КК), млн. грн.	60100	81335	133756	182976	275477	357147	325210	414771	492418	566553
Темп зростання КК, %	54,92	35,33	64,45	36,80	50,55	29,65	-8,94	27,54	18,72	15,06
Відношення ВК до КК, %	21,43	22,65	19,03	23,26	25,26	33,39	35,42	33,21	31,58	29,89
Доходи (Д), млн. грн.	13949	20072	27537	41645	68 185	122 580	142 995	136 848	142 778	150 449
Темп зростання (Д), %	33,23	43,90	37,19	51,23	63,73	79,78	16,65	-4,30	4,33	5,37
Відношення ВК до Д, %	92,35	91,77	92,42	102,21	102,04	97,29	80,54	100,64	108,90	112,54

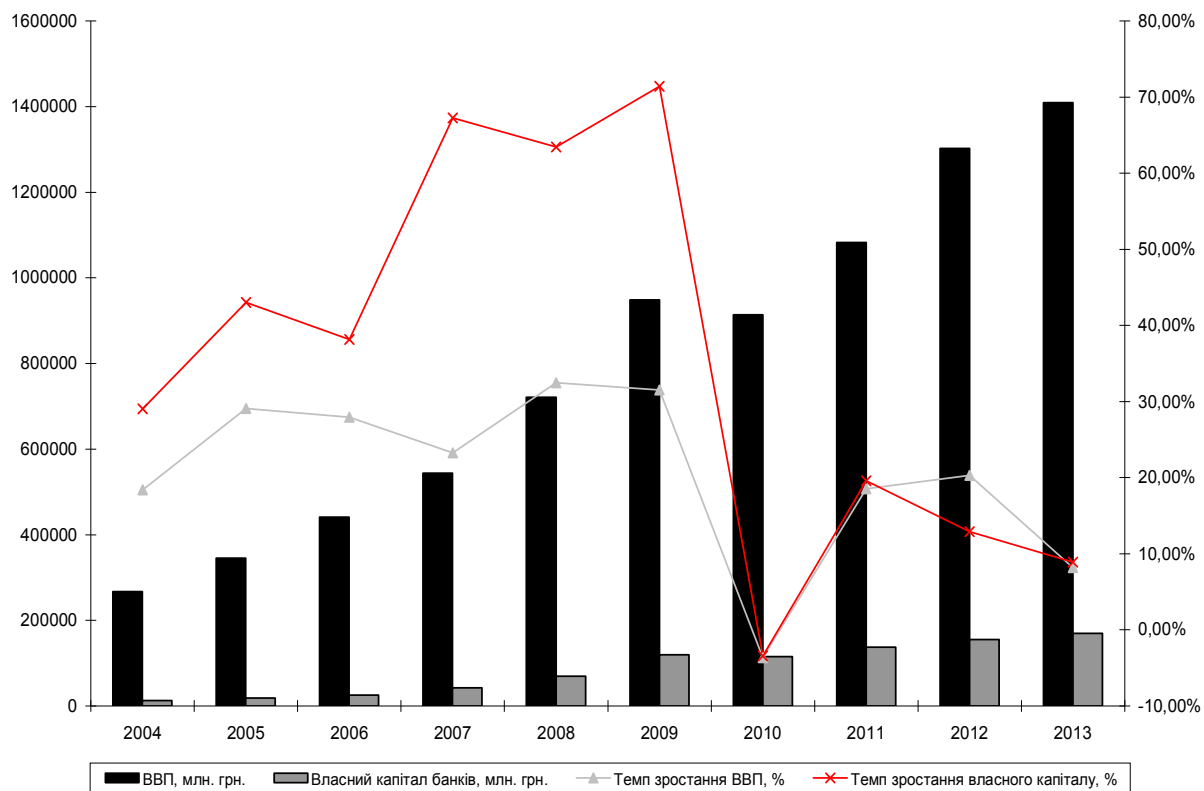

Рис. 2. Темпи зростання власного капіталу українських банків порівняно з темпами зростання ВВП на 01.01 (складено автором на основі розрахунків у табл. 1)

В таблиці 2 наведені співвідношення темпів зростання власного капіталу банків порівняно з темпами зростання ВВП, активів, зобов'язань, коштів клієнтів та доходів.

Отриманий результат у таблиці 2, який більший за «1», свідчить про перевищення темпу зростання власного капіталу над темпом зростання досліджуваного показника, що є позитивною тенденцією для банківської системи. І навпаки, якщо отриманий результат буде меншим за «1», то це свідчатиме про зниження темпу зростання власного капіталу порівняно з темпом зростання аналізованого показника, що є негативною динамікою для банківської системи. Як видно з таблиці 2 ідеальним є 2006 р. за результатами якого на 01.01.2007 р. спостерігається перевищення темпів зростання власного капіталу банків над темпами зростання всіх аналізованих у таблиці 2 показників, зокрема темп зростання власного капіталу банківської системи перевищив темп зростання ВВП майже у три рази. А найгіршим роком слід вважати 2009, за результатами якого на 01.01.2010 р. темпи зростання власного капіталу банків були меншими за темпи зростання досліджуваних показників.

Таблиця 2

Динаміка співвідношень темпів зростання власного капіталу вітчизняних банків на 01.01*

Показник	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Співвідношення темпів зростання власного капіталу та ВВП	1,58	1,48	1,37	2,89	1,96	2,26	0,94	1,06	0,64	1,08
Співвідношення темпів зростання власного капіталу та активів	0,51	1,26	0,64	1,14	0,83	1,31	0,69	2,79	1,08	1,29
Співвідношення темпів зростання власного капіталу та зобов'язань	0,47	1,31	0,61	1,16	0,81	1,37	0,66	3,82	1,10	1,35

Закінчення табл. 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Співвідношення	0,53	1,22	0,59	1,83	1,26	2,41	0,38	0,71	0,69	0,59

темів зростання власного капіталу та коштів клієнтів										
Співвідношення темів зростання власного капіталу та доходів	0,87	0,98	1,03	1,31	1,00	0,90	-0,21	-4,55	2,98	1,66

* Складено та розраховано автором на основі даних таблиці 1

Отже, як підтверджують результати здійсненого вище аналізу, 2009 р. був найгіршим для економіки України, через падіння темів зростання власного капіталу банківської системи і, як наслідок, знизилися темпи зростання ВВП.

Таким чином, якщо темп зростання власного капіталу банків перевищуватиме темпи зростання активів, зобов'язань, ВВП, коштів клієнтів, то це свідчатиме про успішний розвиток банківської системи, зменшення її ризикованості та зростання економіки країни в цілому.

За результатами ґрунтовного науково-практичного дослідження, бачимо, що серед основних макроекономічних тенденцій важливим показником для розвитку економіки України є сума власного капіталу банків. За допомогою методів економіко-математичного моделювання проведемо дослідження зміни ВВП залежно від зростання чи зменшення суми власного капіталу банківської системи країни, використовуючи коефіцієнт бета [4, С. 99–101].

Введемо такі позначення: Y = ВВП, млн. грн.; X = власний капітал банків, млн. грн.

Розрахунки проведемо у декілька етапів, використовуючи дані таблиці 1 та програму Microsoft Office Excel і закладені в неї статистичні функції.

1. Знайдемо середні значення змінних Y та X :

$$\bar{Y} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N y_i = 797373,1 \text{ млн. грн.}$$

$$\bar{X} = 86586,8 \text{ млн. грн.}$$

2. Знаходимо коваріацію змінних Y та X :

$$\text{cov}(X, Y) = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N (x_i - \bar{X}) \cdot (y_i - \bar{Y}) = 21229500518 \text{ млн. грн.}$$

3. Знаходимо стандартні відхилення по двом змінним за такою формулою:

$$\sigma = \sqrt{\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N (x_i - M)^2}$$

$$\sigma_y = 377930,624 \text{ млн. грн.}$$

$$\sigma_x = 56688,486 \text{ млн. грн.}$$

4. Для оцінки тісноти зв'язку між двома змінними використовують коефіцієнт кореляції (R), який може приймати значення від -1 до 1 . Чим ближче значення коефіцієнта R до 1 або (-1) , тим тіснішим є лінійний зв'язок між ВВП та власним капіталом банків, і, навпаки, чим значення коефіцієнта R ближче до 0 , тим зв'язок слабкіший або нелінійний. Від'ємне значення коефіцієнта кореляції свідчить про зворотній зв'язок між ВВП та власним капіталом банків, тобто, якщо власний капітал банків буде зростати, то ВВП буде знижуватися, і навпаки.

Коефіцієнт кореляції розраховують за такою формулою:

$$R = \frac{\text{cov}(X, Y)}{\sigma_x \cdot \sigma_y} = 0,99.$$

Таким чином, коефіцієнт кореляції наближається до 1 , що свідчить про тісний, прямий зв'язок між ВВП та власним капіталом банків.

5. Розрахунок коефіцієнта бета (β) покаже, як зміниться ВВП при зміні власного капіталу банківської системи.

Даний коефіцієнт може приймати як додатні, так і від'ємні значення. Значення коефіцієнта β більше нуля говорить про позитивну кореляцію між двома змінними, тобто зростання власного капіталу банків, буде супроводжуватись зростанням ВВП, а падіння – відповідно зниженням ВВП. Від'ємна β означатиме, що ВВП буде змінюватись в напрямку, протилежному зміні власного капіталу банків.

Виділяють такі межі коефіцієнта β :

➤ якщо $\beta = 0$ – це означає, що зміна ВВП не залежить від зміни власного капіталу банків;

- якщо коефіцієнт бета знаходиться в межах $0 < \beta < 1$ – це означає, що зміна ВВП помірковано залежить від зміни власного капіталу банків;
 - якщо $\beta = 1$ – це означає, що ВВП зросте рівно на стільки, на скільки зросте власний капітал банків;
 - якщо $\beta > 1$, то ВВП буде зростати швидшими темпами ніж власний капітал банків.
- Розраховується коефіцієнт β за такою формулою:

$$\beta = \frac{R \cdot \sigma_y}{\sigma_x} = 6,6.$$

Таким чином, $\beta = 6,6$, що є дуже високим значенням цього показника. І це означає, що якщо власний капітал банків зросте на 1 грн., то ВВП зросте на 6,6 грн., тобто зростання власного капіталу банківської системи на 1 млн. грн. призведе до зростання ВВП на 6,6 млн. грн. Але при такому значенні коефіцієнта бета слід пам'ятати, що із падінням власного капіталу банків, ВВП буде падати значно швидшими темпами. Отже, Україні потрібно збільшувати власний капітал банків для того, щоб забезпечити фінансування економічного зростання та ВВП.

Висновки. Проведений вище аналіз свідчить, що рівень капіталу у вітчизняній банківській системі є недостатнім для забезпечення стабільного функціонування і розвитку країни, а також належного покриття ризиків банківської діяльності, що істотно обмежує можливості банків розширювати асортимент своїх продуктів і послуг для підприємств та населення, і призводить до високої вартості ведення банківського бізнесу. Підвищення рівня капіталізації вітчизняних банків забезпечить динамічне і ефективне функціонування всієї банківської системи України, сприятиме зростанню її потенціалу для задоволення потреб економіки країни у фінансових ресурсах. На сучасному етапі в напрямі підвищення рівня капіталізації банків необхідно залучати додатковий акціонерний капітал на основі емісії акцій, поліпшувати якість і структуру капіталу та забезпечувати його достатній рівень для покриття ризиків.

Список використаної літератури:

1. Шульженко Г.М. Оцінка капіталізації банківської установи / Г.М. Шульженко, К.Ф. Черкашина // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2011. – Вип. 31. – С. 316–323.
2. Онищенко В.О. Капіталізація банків як інструмент підвищення конкурентоспроможного потенціалу банківської системи України / В.О. Онищенко, С.Б. Манжос // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2012. – Вип. 35. – С. 41–50.
3. Офіційний сайт Національного банку України. Дані фінансової звітності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua>.
4. Банківські ризики: теорія та практика управління : монографія / Л.О. Примостка, О.В. Лисенок, О.О. Чуб та ін. – К. : КНЕУ, 2008. – 456 с.

ЛИСЕНОК О.В. – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі.

Наукові інтереси:

- банківська системи України;
- вітчизняні банки.

Стаття надійшла до редакції 15.05.2013